KIRÁLY LÁSZLÓ REGÉNYRÉSZLETE

BOCSÁSS MEG NEKÜNK MINDENÉRT

A HÍDON

Juhász Ilona a karfánál állt, szomorúan és békésen. Oda szerettem volna menni hozzá. Hallani szerettem volna a hangját, nézni az arcát, vagy egyszerűen csak állni mellette, vele, és hallgatni.

Mintha tudta volna, miről gondolkodom, elmosolyodott, nyugtató asszonyi mosollyal.

— Hívjad a többieket, hogy menjenek. Ne törődj velem, hívjad őket, én várok addig.

Ki tudja, mit akart mondani? Abban, amit mondott, szemrehányás volt és biztatás. Szemrehányás, amiért nem vagyok *vele*, csak mellette, és bölcs önfeláldozás a másikért, értem. Kínzó és örömet adó mondat volt ez, amilyent csak nők tudnak mondani.

Elindultam a híd előtt állókhoz.

Ekkor a híd megszólalt.

— Vigyáznod kell, mert esteledik. Lassan lehanyatlik a nap. Vigyázz, mert be kell fejezned, amit elkezdtél. S a nappal a tiéd csupán. Az éjszaka másé, az éjszakának más az igazsága.

A nap nyugtalanító vörös korongként díszelgett a nyugati égen.

A híd széléhez siettem.

— Jöjjenek — intettem. — Jöjjön mindenki! Gyorsan! Induljanak!

Meglódult a tömeg, nesztelen léptekkel rázúdult a hídra, fekete ruhában, fekete kendőben az öregasszonyok, virágcsokrokkal a lányok; ki tudja, miért jöttek ide; hiszen sokukra már nem is emlékeztem, sokuknak a nevét sem tudtam már, de jöttek; lehet: ők emlékeztek rám, lehet: voltak, akik szerettek vagy gyűlöltek engem sokáig, vagy csak egy pillanatig; lehet, minden lehetséges; talán vannak olyanok, akiknek jelentettem valamit, s még nem felejtették el az érzést, a hangulatot, mely hozzájuk köt vagy kötött engem, s mely hozzám köti őket; s lehet, hogy csak azért jöttek el sokan, mert ők az én népem, végül is és mindenek fölött ők az én népem. Bizonyára vannak, akik csak ezért jöttek el, hogy még egyszer figyelmeztessenek erre puszta jelenlétükkel is, hogy ünnepivé tegyék a pillanatot; szigorú, méltóságos léptekkel haladtak az öregek, a férfiak, fényesre kefélt csizmában, fekete kalapban, komoran és fenségesen, mint az örökkévalóság, amit tartásukban hordoztak, lépésükkel jeleztek; és fekete örökkévalóságruhában az asszonyok, az öregek, a siratótudók, az elátkozni-tudók, a mesébe emelni tudók, a büszke, tiszta fiak anyjai; és a fiak, az erősek, a himnuszos férfiak, az indulatosan bölcsek és jegenyetartásúak, az állva, zuhanva büszkék; és a lányok, a virágcsokrokat hozó lányok, a ringók, billegők, dús hajfonatúak, termékeny testűek: eljöttek, vonultak át a hídon hallgatagon, döbbenetes menetben, a hallgatás döbbenetében vonuló sorokban; eljött a népem, melyhez hasonló vagyok, s melyhez egészen hasonló mégsem lehetek, mert ők előttem vonulnak, és én külön állok, nekem külön kell állnom, hogy láthassam őket, hogy tudhassam őket, mind, egyszerre mindenkit, az egészet, a népemet, amely elvonul előttem hangtalanul, mindent mondva és semmit, mindenről beszélve és semmiről, elvetve bennem a kínt, hogy évekig kutassak aztán minden pillanatot, minden lépést, minden mozdulást, mely az övék, mely őket idézi, őróluk vall.

Vonulásukban megéreztem a fenséget.

Az én népem elvonult előttem. Nyugodtan, mint aki tudja, hogy a puszta léte már maga csoda.

S a jelenlétükkel felemeltek. Tudnom engedték, hogy őket nézni: nagy tisztesség, nagy kötelesség. Akkor is, ha csak elvonulnak előttem szótalanul.

A menet közepén egy osztály vonult, egy iskolai osztály, tanítónénistől, mindenestől: sorban, a kezüket összefogva nagy, meglett emberek, ócska karton hátitáskákban vagy színes szőttestarisznyában cipelve a könyveket-irkákat, felnőtt férfiak, anyányi asszonyok összefogózva, totyogva, és mellettük ment a hófehér hajú tanítónéni.

Amikor elém értek, a hófehér hajú asszony intett:

— Megállni, gyerekek!

A sorban jövők úgy álltak meg, ahogy minden ilyen sor megáll: egymásba torlódva, egymás sarkába taposva.

— Köszönni!

— Jóóónaapot kíívánok!

Tétován közelebb léptem, elindultam a sor mellett.

Majdnem mindenkit felismertem. A névsort suttogtam.

Adorján, Barabás, Béres, Bíró, Csoma, Dénes, Domokos, Fodor, Gál, Harai...

A tanítónéni előtt álltam.

— Kezit csókolom.

— Jó napot, fiam — mondta. Kis töpörödött asszonyka volt, szemüveggel, fekete ruhában, intett, hogy hajtsam le a fejem, s amikor ezt megtettem, anyásan, melegen, játékosan összeborzolta a hajam.

— Hogy vagy, fiam? Milyen nagy lettél!

A lábam remegett az örömtől.

— Eljöttünk — mondta —, itt van az egész osztály, csak te hiányzol, de hát te nem is lehetsz köztünk, ha egyszer hozzád jöttünk. Eljöttünk, hogy bocsánatot kérjünk tőled.

Fölemeltem a kezem.

— Nem akarom! Ne kérjenek bocsánatot!

A fehér hajú asszony ingatta a fejét.

— Jó, jó. Tudom, hogy nem akarod. De te is tudod, fiam, hogy nem lehet másként.

— De lehet, de lehet! Ne kérjenek bocsánatot tőlem! Ha én akarom, lehet. Inkább mondják el, meséljék el.

Mosolygott.

— Ne légy indulatos fiam! Tudod, hogy nem tőled függ, ami történt. Ha te nem volnál itt, akkor más állna a helyeden. Muszáj bocsánatot kérni, mert nem jön több alkalom. Ezen a hídon csak egyszer megy át az ember. Bocsássál meg nekik, és ne várd, hogy elmeséljék, amit tudnak, hiszen még semmi az ő tudásuk. Gyerekek ők még, butácskák, tudatlanok.

Az osztály ott állt, kíváncsian hallgatva a beszélgetést. Fekete ruha volt rajtuk is, és ahogy a felnőtt vállakra akasztott gyerektáskákat néztem, elfogott a kétségbeesés.

FECSKÉK

Tomboltak.

— Fecs-ke! Fecs-ke!

A fiúk két ujjukat a szájukba illesztették és fülsiketítően fütyültek.

A tanítónő kétségbeesetten próbált rendet teremteni, de a hangját elnyomta a sikítozás. Tanácstalanul tekingetett jobbra is, balra is, de senki sem hagyta abba. Akkor odajött hozzám, kézen fogott és kivezetett az osztályból.

— Menjél most el, fiam, most menjél el, majd visszajössz a másik órára. Menjél el, hogy megnyugodjanak.

Ténferegtem az udvaron elkeseredetten. Arra gondoltam, hogy valami nagyot kell most tennem, amiből mindenki megláthatja, kicsoda Kis Harai Mihály.

Belopóztam az igazgatói irodába, a kályháról elvettem a gyufát, és hátramentem az iskola kertjébe, ahol az állami gazdaság nagy szénakazlai álltak.

— Most majd meglátják — gondoltam. — Most kiderül. Még oda is éghetnek.

De előbb játszani akartam a hatalommal. Meggyújtottam a hosszú, kiálló szénaszálakat, a lánggal beléjük kapott s lassan kúszott végig rajtuk a kazal felé, de még mielőtt lángra lobbanhatott volna az egész, két tenyeremmel összecsaptam az égő szálat, megfojtottam a tüzet. Közben elképzeltem, ahogy a láng átszáll a szénakazalról az iskolára, hallottam az égő gerendák roppanásait, ahogy lezuhannak, beszakítják a mennyezetet, mely maga alá temeti őket ott benn. Hallottam a kétségbeesett kiabálást, a lányok sikítását, magam előtt láttam a rémült, szétroncsolt arcokat...

Fölfordult a gyomrom. Hánytam. Térdre estem és reszketve vártam, hogy megszűnjenek a gyomor rettenetes, görcsös lökései.

Később felálltam, a gyufát a szénába rejtettem, és az udvar végében hanyatt feküdtem a papsajtok között.

Amikor vége lett az órának, s egyikük megtalált, vagy tízen-tizenketten körém gyűltek s kiabáltak kórusban.

— Fecs-ke! Fecs-ke! — kiabálták rám a jöttmentek csúfnevét.

A tenyeremmel keresgéltem a földön, és amikor egy tégladarabot találtam, felugrottam s hadonászni kezdtem az orruk előtt.

— Na mi van, na mi van? Ki a fecske? Kinek törjem be az agyát? Ki a fecske, mi?

Meglepődtek.

Hosszan hallgattak, s én lassan jártam körben előttük, míg végül egyikük megszólalt:

— Gyertek, fiúk, menjünk focizni!

Az utolsó visszafordult.

— De az osztályba niksz bejövés!

Röhögtek, két csoportra oszoltak, és rúgni kezdték a nagy, piros gumilabdát.

A HÍDON

— Ne emészd magad — mondta a fehér hajú asszony. — Ne emésszed magad, fiam! Engedd meg nekik, hogy bocsánatot kérhessenek.

— Mért gyűlöltek engem? — kérdeztem.

— Nem gyűlöltek. Nem tudták, mit tesznek. Most sem tudják, mert kicsik még. Nem téged gyűlöltek. A felnőttek gyűlölték az apádat, mert mást akart, mint ők.

— És ezért gyűlölték?

— Azért gyűlölték, mert nem lehetett ráfogni, rásütni semmit. Tiszta ember volt. Ritka tiszta ember volt. De ezek itt ártatlanok. Bocsássál meg nekik, légy jó fiú.

Az előttem álló sorban megszűnt a mozgolódás, mindenki mereven figyelt. Várták, mit határozok.

— Rendben van — bólintottam. — Ha azt tetszik mondani, én megbocsátok.

Hunyorgó örömmel nyugtázta jóságomat, újra intett, hogy hajoljak oda hozzá, és megcsókolta, megpaskolta mindkét arcomat.

— Tudtam. Én tudtam, hogy így lesz. Nem is lehetett volna másképpen. Ez így igazságos. És én mindig az igazságra tanítottalak, fiam. Tudtam, hogy nem felejtetted el, amiket tőlem hallottál.

Apró, türelmetlen léptekkel sietett vissza a sorhoz. Minden szem őrá figyelt. Aztán magasra emelte a kezét, mintha kórust vezényelne.

Hosszú elnyújtott hangon szállt föl keze intése nyomán a kiáltás.

— Booocsáááss meg nekünk, Kis Harai Mihály! Mi szeretünk téged.

Szólni szerettem volna, mondani vagy két szót arról, hogy szó sincs itt megbocsátásról, de nem mondhattam semmit, mert féltem, rettenetesen féltem az elérzékenyüléstől. Évek óta vártam ezt a fordulatot, csak éppen úgy képzeltem el, hogy ők fogadnak majd egyszer

APOLLÓN, NIMFA, SZERELEM

Apollón a Nap, s ezért Apollónban nincs semmi látvány. Amikor Druopé megkövezte a Napot, akkor csak a kő látszott, a Nap sohasem. Mert a Nap az egyszerűen Nap. A nap az nap. Van. Természete az, hogy van: ő a Nap. Apollón. De hogy ő legyen, születnie kellett. Apollón is megszületett. A vágyból lett, mert csak a vágyból lesz valami. Más vágyából lesz valami; Apollón anyja és apja vágyából lett. Nem őt akarták, még a vágyat sem akarták; a vágy volt, és Apollón — van. A vágy Apollón előtt volt, s ha vágy tudta volna, hogy vágy, akkor elrejtőzött volna a felhők közé. De a vágy nem tudta, hogy ő vágy.

Apollón a vágyból született. Undorító, hogy a vágyból születik valami, de csak a vágyból születik valami. Mint Apollón. Vágyból támad a hatalom: Apollón hatalma is vágyból származott; hatalmas lett, mert a vágy is hatalmas volt; nem merte undorító gyümölcsét bevallani, hát hatalmassá tette őt a szerelem. Magában akart gyönyörködni, nappá tette, hogy azután ne láthassa, még ha akarná, akkor se láthassa. Apollón a vágyból született, az önmagát becsapó vágyból; hideg volt hát és kegyetlen, mert hazug módon taszították széppé.

Kétségtelenül ő volt a legszebb az istenek között, ezt még saját magának sem bocsáthatta meg: ebben volt hatalma. Kegyetlenül gyűlölte magát, s amikor Marszüaszt, a szatírt kifordította bőréből, akkor is csak saját magát akarta még jobban megvetni. Terve egyszerű volt, egyszerű, mint minden, ami az életre tör: fogadást ajánlott Marszüasznak, ki a jobb zenész, és tudta, isten volt, hogy a fogadást csak ő nyerheti meg. Az egyszerű tervekbe is hiba csúszhat; már-már döntetlennek tetszett a művészi erőfeszítés, a hangok emberfeletti szépségben áradtak Apollón lantjának húrjaiból és Marszüasz sípjából is, amikor a gyűlölet találékonysága mégis felülkerekedett. Apollón megfordította lantját, úgy játszott rajta, ahogy Marszüasz nem fújhatta sípját — fordítva. Neki győznie kellett, mert azt akarta látni, amit sem isten, sem ember saját magából élő szemmel megpillantani nem képes: ami belül van.

A naiv és tudatlan szépség, a kegyetlen, mert naiv Apollón Marszüasz bőre alá akart látni, azt gondolta, hogy a külső alatt majd belát a szatír belsejébe; egy fára akasztotta és kifordította bőréből, de csak vért látott, meg zsigereket, meg halált. Halált, amit ő tervelt ki és ő hajtott végre. Marszüaszból csak Apollón kegyetlensége maradt. De a kegyetlenség nem látható, a kegyetlenséget csak tudni, ismerni lehet. Olyasmit tudott most meg magáról, ami eddig sem volt titok előtte: tudta, kegyetlen ő, de nem tudta, miért méri önmagára az önutálat kíméletlen büntetését. Tudta: akkor szép, ha kegyetlen, akkor csodálják, ha szép: és mégis utálta magát.

És az Egyetlen, a Földanya is gyűlölte Apollónt. Szeszélyes önmarcangolását, hideg kegyetlenségét nem bocsátotta meg a Földanya. A Földanya érzi, ki az, aki rajta jár: ő az, akiből minden megszületik, aki az élet varázsát oltja az összes lényekbe; Apollón pedig az élet pusztítója volt. Földanyából egyenletesen árad a meleg, ő maga a Mérték; Apollón dermeszt vagy felforrósít, nem törődik semmivel, senkivel, csak önmagával. Földanya gyűlölte Apollónt, de bántani nem tudott, így csak panaszkodott, Zeusznak panaszkodott, meg az embereknek, meg az állatoknak és még a fűnek is; és hiába akasztotta Apollón egy platánra Marszüaszt, Földanya érezte a vért, és maga is szenvedett.

Földanya mindenütt jelen van, de a jósdákban mindig kígyó képében van jelen; önmagából ilyenkor a szívós élet és a sors kérlelhetetlen kavargásának egységét és megragadhatatlanságát mutatja meg az embereknek és az isteneknek. Apollón, aki saját természetének sorsszerűségét oly érthetetlen végzetnek érezte, elfoglalta Delphoit és megölte Püthon kígyót, Földanya jelképét. Azt hitte, megölheti sorsát; nem értette, hogy Püthon megölése is sorsához tartozik. A sorsot elkerülni nem lehet: Apollón úgy, gonoszan, ahogy akkor Delphoiban Püthon testén aratta keserves diadalát, azonosult saját sorsával.

—

Saját sorsát Apollón sem kerülheti el, mert sorsa hozzátartozik. Azért volt Apollón, mert ilyen volt; természetét kell legyőznie, hogy úrrá legyen sorsán, de természetét az istenek adták, amikor őt Apollónnak nemzették életre: azt kérte tőle a világ, hogy Apollón legyen, szép legyen és kegyetlen, álnok és bosszúálló, a hit éltetője és csaló, ez volt sorsa, s hogy sorsát legyőzze, a világot kellett legyőznie, de a világot még senki sem győzte le, még Zeusz sem győzte le, a világot nem lehet legyőzni, s aki lázad sorsa ellen, annak tudnia kell, hogy a világot nem lehet legyőzni, mert a sors éppen az, hogy a világot legyőzni nem lehet, és mégis lázadni kell, hogy a világ megtudja: vannak lázadók, akik nem hajlandók elfogadni a sorsot, még akkor sem, ha lázadásuk értelmetlen, csak azért sem hajlandók elfogadni, csak azért is lázadnak, s lázadhatnak, mert velük van Földanya, velük és nem Apollónnal, mert Apollónt is elviseli, Apollón is rajta jár, hiába nyög, hiába panaszkodik, Apollón is rajta végzi kegyetlen szertartásait, de Földanya mégis azokkal van, akik az elviselhetetlen sors ellen a lázadást választják, mert Földanya tudja, hogy a kegyetleneket csak az szoríthatja kordába, ha tudják és érzik: vannak lázadók, és ha vannak lázadók, akkor Földanya többé nem panaszkodik, mert tudja, hogy Apollón a lázadásban felismeri saját cselekedeteinek tükrét, érzi saját kegyetlenségét, tudja, hogy végzete: a pusztítás önpusztítássá változik, esztelensége saját rációjának rombolásává, és Földanya sem panaszkodik többé, mert ő már tudja azt, amit Apollón még nem tud: vagy visszatér hozzá és nyugodt szendergésben ismét sziklává meg tengerré válik a sors, vagy a lázadásban tudomásul veszi magát a sors, és akkor többé már nem végzet, csak sors ő, maga a Földanya, aki Apollónt is a hátán hordozza, meg azokat is, akik lázadnak a kegyetlenség ellen; a sors akkor már nem végzet, hanem a harc a sors; benne magára ismer, a sors a sorsban ismer magára, ha nem tud többé a végzet átláthatatlansága mögé rejtőzni, hanem megpillantja önmaga visszáját a lázadásban, ha a sors arra kényszerül, hogy meglássa önmagát, a lázadásban vegye észre magát, felébredjen, vakból látóvá legyen, megérezve magában a Földanya hívását, Földanya pedig szenvedés nélkül, panasz nélkül vegye magára az élők testét, mindenkiben ő legyen, mindenkiben ő lélegezzen, mindenkiben ő tudja saját magát, és ne kelljen szégyenkeznie saját maga miatt, ne érezzen undort a testéből fakadók miatt, és tudja, hogy Apollón is az övé, mert Apollónban is ő tudja magát, benne is cselekszik, és Apollón is tudja, hogy kegyetlenségében el kell pusztulnia, a rombolásban is el kell pusztulnia, az esztelenségben is el kell pusztulnia, a szépségben is el kell pusztulnia, és amíg ezt nem tanulja meg, addig a Rút az igazi, a lázadás az igazi, addig Földanya, a méltatlankodó, az önmaga testét is szégyellő Földanya az igazi, aki megengedi, hogy Apollónban a végzet pusztítsa, hogy Marszüasz vérében az élet pusztuljon, megengedi, mert mást nem tehet, csak panaszkodhat, Zeuszt hívhatja, vagy a folyókba áraszthatja könnyeit, vagy leomló hegyekben kiálthatja ki dühei, de mást nem tehet, csak erősítheti, növelheti a végzetet; Földanya csak azt teheti, amit teremtményei tesznek, akiknek ő a sorsa, de akik az ő sorsát hordozzák; ő Apollón sorsa, de Apollón az ő sorsát hordozza, kiútja nincs, csak teremtményei vannak, ők az ő sorsának hordozói; kiútja nincs, csak a sorshordozók vannak, Apollón és a lázadók, vagy a lázadó Apollón és azok, akik elfelejtették a lázadást; nincs más reménysége, nincs más hite, nincs más élete, csak végzete vagy sorsa, tűrése vagy lázadása, szépsége vagy rútsága, a sorsban felvillanó végzete, a tűrésből kisajduló lázadás, a rútságban csillogó szépség; Apollón, aki saját sorsát nem kerülheti el, mert saját sorsát senki sem kerülheti el, mert mindenkihez hozzátartozik sorsa, tudni kell, hogy mindenki sorshordozó, és tetteiben van a sorsa, tetteiben van az, ami hozzátartozik, tetteiben az van, amit megérdemel.

Apollón még nem tudta, hogy mi az, ami benne az érthetetlen vágyakat és dühöket ébreszti: rohant saját élete után, bele akart fakadni saját életébe, egyesülni akart saját életével. Úgy gondolta, ha a jövőt megpillanthatná, ha egyesülhetne a jövővel, akkor fellelné saját életét. Delphoiban felállította saját jósdáját, de sohasem hitt saját jósdájában: az embereknek ajándékozta hát, a hitetlen álnokság cinizmusával. Ő tovább hajszolta a jövőt, s mert a nimfák tudják a jövőt, hát őket hajszolta most, a géniuszokat, akik hegyek, völgyek, patakok, mindenféle helyek lelkei, akikben nincsen meg a jelen ellenállása, és ezért mindig a jövő az övék.

Drüopéval bánt el előbb: egy tisztáson lebegett-táncolt társnőjével a gyönyörű nimfa, mikor a jövőtszomjazó megpillantotta. A hódító testi jelenvalóság nyers vágyával tört Apollón a nimfák közé. A géniuszok kacagva lebbentek szét, nem értették Apollón vágyát, szomjúságának okát sem értették, de érezték benne a hideg, önmagát csak mindig önmagával mérő és minden mást megemésztő szenvedélyét, és elriadtak tőle. A nimfák félnek a zabolátlan vágytól: ők a jövő tudói, tudják, hogy az, aki kéjeleg hatalmában, az aki a jövőt is csak vágyoltónak látja, annak megadni magukat nem szabad. Mert ha nincsenek nimfák, akkor nem lesznek többé géniuszok, soha senki sem téved többé a nagy homályba.

Apollón dühös volt, és dühe ismét kegyetlen tervet sugallt: teknősbékává változott, és az esetlenség bájával kellette magát a nimfáknak. Drüopé, aki látta a jövőt, de a sorsról fogalma sem volt, ölébe vette a teknőst. A csel tehát sikerült: Apollón magáévá tette Drüopét, és amikor a nimfa fájdalmas kiáltására társai rohanni kezdtek az undorok tisztása felé, akkor kígyóvá változott, és sziszegésével ijesztette el a mentésre érkezett géniuszokat. Nem átallta felvenni Földanya szimbólumának külső képét, csak hogy magába szívja azt, amit tehetetlen haragjának céltáblájává lett: a jövőt. Megtermékenyítette Drüopét, de csak saját magára gondolt, felemelkedni nem tudott, a nimfát rántotta hát le magához, a jövőből mi sem lett az övé, csak jellemét tette mocskossá.

Nincs többé Drüopé nimfa, nincs többé egy géniusz: aszszonnyá változott, most már sorsa van, és úgy bolyong az emberek között, mint az anyák, akik gyermekeiket nevelik, küszködnek, hogy gyermekeik ismét csak ezt tegyék, hogy ezek

vissza maguk közé. De mindezt nem lehetett elmondani.

Lehajtott fejjel álltam és a kezemmel intettem, hogy megbocsátok.

— Gyerekek, megbocsátott! — suttogta a kis, hófehér hajú asszony. — Már nem haragszik, megbocsátott. Most már ő is tudja, hogy szeretitek. Köszönjétek meg neki.

— Köösznjük szééépen!

A tanítónő elébem állt.

— Én is köszönöm, fiam. De most már mehessünk el! Olyan szép ez a pillanat. Olyan bánatos, tiszta, szomorú. Mehessünk el, hogy így maradjon meg minden az emlékezetünkben. Úgy megtisztultunk most. Éppen ezért, engedd, hogy így induljunk el.

Intettem, hogy jó.

Az osztály megilletődötten húzódott a karfához, s lassan, vigyázva, hogy zajt ne csapjon, aláengedte a víztükörre a táskákat, tarisznyákat, még egy rézcsengőt is, törlőrongyot, krétát. A vízre bocsátott dolgok sorban úsztak, mintha az osztály ott menetelne sorba állva a víz alatt, magasra tartott iskolai kellékekkel.

Miután mindez megtörtént, visszajöttek, rendbe helyezkedtek a híd közepén és köszöntek.

A fehér hajú asszony azt mondta búcsúzóul:

— Van igazság, fiam. Hallgass rám: van igazság. Az ige megváltozhat, igazra fordulhat: eltüntettem az apák vétkét a fiakban.

Intett a sorbanállóknak.

— Jó napot kívánok.

— Jó napot.

Elmentek, kézen fogva, engedelmesen haladva egymás mellett; felnőttek voltak, csak éppen úgy tűnt, mintha ezt nem tudnák magukról. Gyermekien engedelmeskedtek minden figyelmeztető szónak, minden kézmozdulatnak, mely az apró, fehér hajú asszonytól származott, és láthatóan boldogok voltak, hogy ezt tehetik. Vagy valóban gyerekek voltak még?

Miután elhagyták a hidat, azután sem távolodtak el egymástól, úgy nyelte el őket a fákkal, bokrokkal szegélyezett kertek árnyéka.

Jó ideig néztem utánuk mozdulatlanul, mintegy magyarázatra várva.

— Mi történt? Valami baj van? — hallottam ekkor Juhász Ilona hangját. — Mért nézel utánuk? Elmentek már.

Megfordultam.

A híd előtt, ahol nemrég tömeg állt, nem volt senki.

— Hol vannak? Hová lettek? — kérdeztem.

— Elmentek. Nem láttad, amikor elmentek?

— Nem láttam.

— Pedig itt haladtak át a hídon. Voltak akik integettek, csak nem vetted észre őket, mert a gyerekekkel foglalkoztál. Ott volt a sofőr is, aki akkor elvitt innen benneteket. Utolsónak maradt, mind állt itt, de aztán elment ő is.

— Igen-igen — mondtam.

Juhász Ilona felém indult.

— Egyedül én maradtam itt.

Megállt előttem és várt.

Nem mozdultam.

— Mi van veled? — fürkészte az arcom.

— Fáradt vagyok — mondtam. — Rettenetesen fáradt vagyok.

Zúgást hallottam, mintha nehéz teherkocsi közeledett volna.

— Álljunk félre. — A híd szélén leültem az egyik gerendára.

Juhász Ilona mellém kuporodott és aggódva figyelt.

— Nem jön semmi, mit hallasz?

— Nem tudom. Mintha valami zúgott volna. Ne haragudj.

Juhász Ilona felállt és azt mondta:

— Mindjárt lemegy a nap. Indulnom kell.

Hallgattam.

— Nem szólsz semmit?

Hűvösödött már, hosszúra, szinte beláthatatlanul hosszúra nyúltak a jegenyék árnyékai. A nap a hátam mögött az erdőre hajolt.

— Nem szólsz semmit?

Fölnéztem rá. Mit mondjak? Mit tudjak neki mondani?

— Azt mondtad, hogy csak értem jöttél vissza.

— Igen.

— És akkor?

Felálltam.

Az arca egészen közel volt az arcomhoz, a tekintete ide-oda ugrált, mintha egy olyan részt keresne rajtam, amiben megkapaszkodhatna.

Juhász Ilona nagyon szép volt. A szemhéjait leheletfinoman hálózták a vérerek halványkék vonalai, a bőrét megbarnította a nyári nap, de csak úgy, ahogy a szőkéket szokta megégetni. A nyakán gyöngyöt viselt, kéket vagy pirosat, ezt már nem tudom. Karcsú volt és hajlékony és friss. Juhász Ilona olyan volt, mint egy virágének: szerelmet idéző, szerelemre hívó, s szomorú mégis. Kinyújtottam a kezem, mintha érinteni akarnám a karját, holott tudtam, hogy ez a mozdulat hasztalan, mégis végigsimítottam a nyakát és a mellét. Nem mozdult, mert nem mozdulhatott.

— Most éjszaka jön, és maradnod kellene ahhoz, hogy mondhassak valamit. De te nem vagy.

— Tudom, hogy maradnom kellene. Hogy veled lehessek. Az asszonyod lennék. Hiszen megfogadtuk. De nem vagyok.

Mozdulatlanságunk nem oldódott.

A nap elérte a Tilalmas erdejét, korongjába belenőttek a fák koronái.

— Indulnom kell.

— Maradj még.

— Becsaptál engem, Kis Harai Mihály. Engedted volna inkább, hogy elmehessek a többiekkel! Azt hitted, hogy megtérsz hozzám. Mert bűntudatod van. Én is azt hittem, hogy megtérsz hozzám. Holott tudtam, hogy nem vagy bűnös. Te nem lehetsz bűnös, mint ahogy ezek sem azok, akik itt átvonultak. De mit akarsz az ilyen délutánokkal? Emlékeztetni akarsz bennünket az elmúlt időre? Jót akarsz ezzel cselekedni? Nem tértél te meg, nem jöttél vissza. Aki visszajön, az nem büntetni jön. Az bekopog a házak ablakán, s boldogságot hoz. Az megkeresi azt, akit elveszített valahol, s maga mellé állítja újra. Aki igazán visszajön, az nem bír ki egy ilyen délutánt. Az vezekelni jön, akkor is, ha nincs semmi vétke. Ez itt a mi törvényünk, amit te elfeledtél.

— Ezt a törvényt én nem feledtem el. De ez a törvény embertelen. Én föl akartalak oldozni alóla benneteket.

Juhász Ilona a fejét ingatta.

— Ahhoz a mi segítségünkre volna szükség. De mi nem segítünk, mert nem hiszünk már a feloldozóknak. Ezek az emberek elmondtak mindent, de csak azért, hogy fölszaggassák behegedt sebeidet. Azt hitted, hogy megtisztítod őket. De ők nem akarnak megtisztulni így. Nem hisznek az ilyen megtisztulásban. És nem hiszik, hogy azért jöttél vissza.

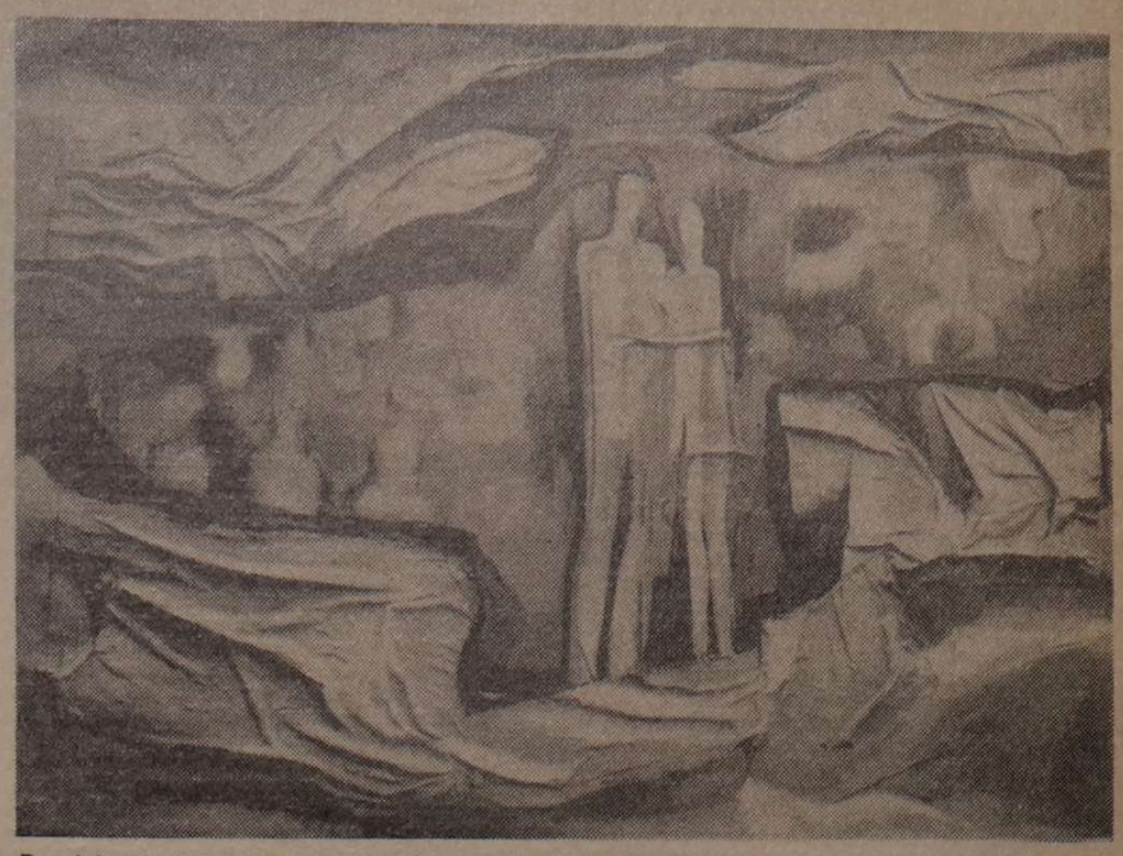

Deák M. Ria: Partok és árnyékok

— Mit tegyek értük?

— Ne tégy semmit, mert nem tehetsz semmit. Azt elérheted, hogy higgyed az eredményt. Viseld a sorsukat. Másegyébbel hiába próbálkozol!

Ennyit mondott, s utánna lassú, gyönyörű járással elindult.

Minden lépése egy nyilallás volt, éles, öregítő fájdalom.

— Isten veled, Kis Harai Mihály.

— Isten veled, Juhász Ilona.

Ahogy lelépett a hídról, a nap eltűnt a Tilalmas mögött.

Tompa fájdalommal ült el bennem az alakja, a teste, amit sohasem érintettem férfiként, a járása, melyet még sohasem csodálhattam úgy, hogy tudjam is, mi a szép benne, a hangja, mely sohasem volt ilyen tiszta és asszonyi. Azt hiszem, mégis boldog voltam. Ki tudja: lehet, hogy éppen az ilyen találkozások adnak valami szépséget a szerelemnek. A másiknak, az elérhetőnek.

ELTÁVOZÁS A HÍDRÓL

— Érzed — kérdezte a híd —, ilyenkor szinte érezni lehet, ahogy meghal benn, a testben valami. Szinte tapintani lehet a pusztulást. Érzed? Én tudom, hogy te valami olyasmit keresel, ami nincs. Mégis neked van igazad. Én tudom. S tudom azt is, hogy ha egyszer megtalálnád amit keresel, belehalnál. Így csak mind közelebb és közelebb jutsz hozzá, ezért érzed folyton a pusztulást.

— Mit akarsz ezzel mondani? — kérdeztem.

— Ez mindenkivel így történik. Azokkal is, akik valami kézzelfogható dolgot keresnek. Azok sem kapják meg soha igazán. Ez mindenkivel így van.

— Ezt akartam mondani — felelte a híd. — Olyan vagy, mint akárki más. Csak mást szeretnél tudni, másegyebet szeretnél a magadénak mondani, mint ők.

— Ki tudja? — szóltam közbe. — Talán csak annyi a különbség közöttünk, hogy én meg is találom, amit keresek.

— Soha — mondta a híd.

Beesteledett.

Elindultam a falu felé. Még egyszer bementem a malom udvarára és körüljártam az épületet. Csak most vettem észre a falra szegzett hatalmas táblát.

A MALOM NEM MŰKÖDIK.

A ványoló helyén a kertben a napraforgók lehajtották a fejüket és láthatatlanul fordultak vissza, kelet felé.

A hősök sírja mellett akaratlanul is halkra fogtam a lépteimet, mintha attól tartottam volna, hogy utánam szól valaki. De semmi sem zavarta meg az esti csendet.

A házakban már égtek a lámpák.

Betértem az udvarra, ahol laktam.

A háziak még hátul foglalatoskodtak az istállónál. Kedves jó emberek voltak, ennem és innom adtak, ingyen, míg itt ültem a faluban.

Összeszedtem a dolgaimat, és anélkül, hogy köszöntem volna nekik, elindultam.

Ahogy a faluból kiértem, hűvösen meglegyintett a szél. Gondoltam, jó volna valakivel beszélgetni. Erről-arról. Ismerőssel vagy ismeretlennel. De nem jött senki.

Később lehúztam a cipőm.

A hideg, lisztpuha por maga volt a boldogság.

Egész éjszaka mentem.

---

gyermekei is küszködhessenek. Nincs többé Drüopé, egy asszony van, aki valamikor a jövőt tudta, de elfelejtette a homálybaveszés tudományát, amikor teherbe esett. Csak egy nyárfa maradt a helyén, rezegnek-reszketnek levelei, maga sem tudja, miért, hiszen nem fáj semmi sem neki, nem tudja, mi a fájdalom; lehet Földanya fájdalmáért áldoznak levelei, de ezt ő sem tudja, mert semmit sem tud; a nyárfák semmit sem tudnak.

Apollón tudja, hogy vereséget szenvedett: ám nem nyugszik bele.

A jövő sem nyugszik bele a vereségbe; bele akar hullani a jelenbe.

Így könyörgött Daphné: ha fa akarnék lenni, megkönyörülne rajtam Földanya? Szeretnék fa lenni, szeretnék Apollóné lenni, de fa is szeretnék lenni, nimfa vagyok, és Apollóné szeretnék lenni, fa szeretnék lenni, mert Földanyáé vagyok, szeretném elveszteni azt, ami vagyok, átlátszóságom, ami vagyok, szeretném, ha megragadnának, ha Apollón megragadna, ha érezném a jelenlét gyönyörét, ha Földanya érezné, amint rajta lépkedek, lépkedni akarok, most akarom érezni testemet, de félek a gyönyörtől, ha csak a gyönyörért van, félek a sorstól, ha csak a sorsért van, félek a gyermekektől, akik a jövőt sorsommá teszik, félek Földanya haragjától, aki géniusszá tett, hogy a helyeknek lelke legyen, tudjam azt, amivel az istenek sohasem törődnek, és amit az emberek verejtékes álmaikban borzadva pillantanak meg, a jövőt tudjam, azt, ami nincs, azt tudjam, de szeretnék Apollóné lenni, a Szépé szeretnék lenni, belerohanni, végképp elfelejteni a jövőt, a semmit beleoldani a mába, szeretném, ha sorsom lenne, ha Apollón lenne a sorsom, ha őbelé temethetném a jövőt, ha elfelejteném magam, ha beletemetkezhetnék a mába, de nem akarok ma lenni, nem vállalom a mát, nem akarok semmit sem vállalni, mert félek vállalni, félek a ma vonzásától, a küzdelmektől; inkább lebegni akarok, vágyakat, álmokat a távolba oltani, ahol elérhetetlenül, de tisztán szaladnak a napok, de tudni szeretném, mi a vágy, mi a küzdelem, inkább lemondok a jövőről, inkább megkérem Földanyát, adja meg nekem az odaadás örömét, a jelenlét örömét, a kudarcra ítélt küzdelem örömét, visszaadom neki a jövőt, csak az örömöt adja nekem, félni már tudok, de nem tudom, hogy mi az öröm; aki csak félni tud, nem tudja, mi az öröm, a félelem felfalja az örömöt, és én örülni akarok, eszeveszett félelmemnek is örülni akarok, mert küzdeni akarok, és a kudarc biztos tudata az űrbe ránt, ha nem tudok örülni, a kudarcnak akarok örülni, a kudarcot kudarccal akarom legyőzni, s örülni, hogy a kudarcot legyőztem, táncolni akarok fájós lábbal, nem akarom többé áttetsző testem, de tudom-e vállalni a mát, tudom-e vállalni a kudarc fájdalmát, a reménytelenség ízét, vagy a reménytelenség volna az igazi íz, talán a reménytelenség az egyedüli íz, mert a reménytelenség az, aminek íze van, Földanya íze van, Földanya szaga van, csak pillantásra más, Földanya, várom Apollónt, az övé leszek, Apollón közeledik felém, az övé leszek, már itt van Apollón, az övé leszek; nem, nem leszek az övé, ments meg Földanya, vigyél el innen távolra, hadd meg nekem a testetlen jövőt; Apollón a te ellenséged, ments meg tőle, engem igázna le, hogy téged bántson, nem kell, nem akarom, félek, már csak félek, nem adtad nekem az örömöt, csak Apollónnak adtál örömöt, igazságtalan vagy, mint a végzet, nem vagy sorsom, ha nem hallgatsz meg, utállak, Földanya, megtagadlak, ha nem viszel messzire, vagy ha sorsom nem vagy, légy a végzetem, ha nem mertem vállalni, hogy sorsom legyen, legalább légy a végzetem, úgy légy a végzetem, hogy többé ne tudjak szólni, ne tudjam még a jövőt sem, végy örökre magadhoz, s nem hallasz többé zokszót, csak téged vállalak, csak az űrt vállalom, csak a semmit vállalom, mert félek valamit vállalni, gyáva vagyok élni, végy magadhoz, tégy velem, amit akarsz.

Apollón már majdnem megragadta Daphnét, amikor a végtelen türelmű Földanya magához vette a nimfát: babérfává változtatta. Apollón vereséget szenvedett, a jövő kisiklott kezéből, Drüopéból anya lett, Daphnéből csak egy babérfa maradt, és Apollón hiába játssza a győztest, hiába fon magának babérlevélből koszorút, már senkit sem téveszthet meg: csak a mában tobzódhat, a vereségeiből hiába csinál kitüntetésre, öntömjénezésre, babérkoszorúkra való alkalmat, mindenki tudja, hogy Apollón nem tudja a jövőt, a koszorú csak a máé, a koszorús ma ékesebb, de Apollón mégis vereséget szenvedett. Apollón hiába mondta magának, hogy a babér még férfiasabbá tette arcát; hiába tette a babér már férfiasabbá Apollón arcát, a babér az önelégült kitüntetésből a vereség szimbólumává változott: a babér a jövőtől való félelem jelképe. S aki megrágja a babérlevelet, az furcsa és őrjöngő kábulatba esik: tobzódó érzékei a távolba rohannak, felhabzsolják az ismeretlen és távoli színeket, ízeket, alakzatokat, hogy azután, a mámor után, kifosztottan és öregen heverjenek a nász helyén.

Hányszor rohant Apollón a kábult igézetbe! A jövőt nem ismerte meg: önmagába néznie csak a jelen nyújtott módot. A fáradt-diadalmas Apollón ekkor hosszú utakra indult, mindent megnézett, mindent megpróbált: nyájat őrzött, himnuszokat költött és énekelt, kipróbálta a mesterségeket, több alkalommal is megfordult a Küklopszoknál, akik Zeusz isteni fegyvereinek kovácsai voltak. Óriási szemmel homlokuk közepén felismerték az anyagok legtitkosabb tulajdonságait is, így mindennél tökéletesebb fegyvereket készítettek: ők voltak a legkiválóbb mesterek, istenek és emberek példaképei. Apollón, aki a világot tanulta, hosszan időzött náluk, és a Küklopszok szívesen tanítgatták fogásaikra.

Végtelen vándorútjain sok emberrel találkozott, lányokat és asszonyokat szerzett magának. Gyermekei közül Aszklépioszt, az orvossá lett ifjút szerette leginkább. Aszlépiosz tudását messze földön tisztelték, ám ő nemhiába volt Apollón fia, dölyfében nem elégedett meg az emberek bámulatával, beavatkozott az istenek dolgaiba is. Tudását fitogtatva feltámasztott egy halottat, és ezzel megfosztotta Hádészt, az alvilág istenét egyik alattvalójától. Zeusz nem tűrhette el, hogy a félistenek kedvük szerint módosítják az isteni rendet, és a Küklopszok készítette fegyverével, a villámmal agyonsújtotta Aszklépioszt.

Apollón most megérezte a kijátszottak fájdalmát: meghalt az, akit a legjobban szeretett, aki a legtöbbet tudta az élőkről, meghalt Aszklépiosz, az ő fia, az orvos. Dühe most az istenek ellen fordult, de ő ismerte a lázadók sorsát, és ezért nem a félelmes Zeuszt hívta ki végzetesen küzdelemre, hanem a gyávák alattomos eszközét használta; megölte a Küklopszokat, akik Zeusz fegyverét készítették. Aki nem tud magával sem szembenézni, hogy állhatna szembe az istenekkel; aki gyáva bepillantani saját cselekedeteinek rugói közé, hogyan merészelné az istenek tetteit bírálni? Apollónt aljasnak teremetették az istenek, mert maguk sem voltak tiszták, Apollón aljas módon cselekedett, mert ilyennek teremtették, és neki nem volt ereje szembenézni saját aljasságával. Örömében és szenvedésében sem volt igaz: csak játszott, esztelenül ágált az isteni szerepkörben.

Zeusz nem bocsáthatta meg könnyedén a Küklopszok elvesztését, megalázó büntetést mért hát Apollónra. Az emberek közé küldte, halandók között kellett dolgoznia egy évig. Apollón kovács lett, egyszerű mesterember, ember egy évig, akár a többi emberek.

Forrt benne az alattomos harag, de semmit sem tehetett. El kellett felejtenie, hogy ő isten, el kellett felejtenie az isteni intrikákat, a hatalom édes szeszélyeit, a nimfákat és a végtelen örömét. Dolgozni, csak dolgozni: ez a kovács feladata. Nézte a kezét, a ráncosodó kezet, körmeit, amelyek letöredeztek, izmait, amelyek most az aránytalanság görcsében rángatóznak; embernek látta magát, ember módra töprengett azon, ami körülötte történik, azon, hogy zokszó nélkül viselheti-e sorsát, s ha mégis panaszkodna, volna-e aki meghallgassa, s ha meghallgatják, akkor meglátja-e azt, amiről eddig tudomása sem volt, meglátja-e a szolidaritás fényeit az emberek szemében, sorsában van-e valami együttérzésre méltó, vagy nincs semmi, ami megindítaná a szánalomra annyira kész embereket, nem, az nem lehet, hogy más legyen, mint a többiek, mást érezzen, mint azok, akik mellette kovácsolják a közönséges eszközök vasát, nem, nem szabad a felelőtlen bosszúállásban különbözni, dölyfösségben felülmúlni az embereket, nem szabad a különállás önáltató örömét keresni, olyannak kell lenni, akár ők, a kovácsok, akikről Földanya tudja, hogy rajta járnak, s nem zavarja Földanyát, hogy a kovácsok rajta járnak, ők csak azt teszik, amit Földanya, életet kovácsolnak, segédkeznek keletkezésben és elmúlásban, vágyaik és tetteik nem bántanak senkit, a kovácsok nem okoznak fájdalmat, még akkor sem okoznak fájdalmat, amikor fájdalmukra a lázadás szavait keresik, Apollón hallotta a fájdalom szavait, amelyek senkit sem bántanak, látta a kovácsok roncsolt testét, látta a kínt, és látta a Mértéket az arcokon, és őt bántotta a Mérték, mert ő eddig nem tudta, mi a Mérték, nem akarta magának a Mértéket, de most ember volt, kovács volt, tetteiben volt a Mérték, de nem akarta magának, újra érezte a dühöt, az emberi dühöt, a tehetetlenség haragját, a Mérték láttán, de tudta, Mérték nélkül nem lehet élni az emberek között, de látta a roncsolt testű kovácsokat, a pusztuló kovácsokat, és gyűlölte a Mértéket, nem, pusztítani nem buzdították már ösztönei, a tombolás kábulatát sem kívánta, de látta az emberek sorsát, és érezte is az emberek sorsát, nem akarta hát a Mértéket, csak a lázadást akarta, a lázadás örömét akarta, azt, hogy kiűzhesse magából a tettek árnyékában bujkáló félelmet, a lázadást, az ágyba hurcoló vacogást; fenyegetni akarta már a sorsot, megmutatni a sorsnak, hogy ő, Apollón, az ember, a kovács a sors, ő az, aki szembenéz a végzettel, szembenéz, mert vállalja a sorsot, és tudja, szenvedés a sorsa; de a végzetet, azt nem vállalja, sorsa nevében fordul szembe vele, s ha a végzetet legyőzni nem is tudja, de szembenéz a végzettel, vállalja a szembenézés kockázatát, csak azért, mert a kockázatot vállalnia kell annak, aki a Mértékből emberi formára szabott mértéket kíván faragni, vállalja a szolidaritást az emberekkel, és hozzáteszi melegségükhöz azt, ami belőle árad, örömükhöz hozzáteszi a vállalás örömét, a kockázatét, ami egyesíti velük, Apollón örömét, aki most legyőzte magát, s legyőzi a világot is, emberi módon, a szolidaritásban és kockázatban találkozik a többiekkel, így győzi le a világot, Földanyával egyesül, és az ő törvényeként alakítja át a Mértéket, mert vállalja a világot, úgy lázad a végzet ellen, azért győzi le, győzelmében nem a mámor forrását keresi, hanem a tudást, az önmagukat megértő lények tudását, azokét, akik végtelen szenvedés és vállalás nevében fennhangon mondhatják a szolidaritás parancsát: „ismerd meg tenmagadat, ember, ismerd meg tenmagadat".

Zeusz nem láthatta előre, hogy Apollónt ez a büntetés oly távol viszi majd az istenektől, nem láthatta előre, mert az istenek is jósokat fogadnak, ha a jövőt akarják tudni. Nem láthatta előre, hogy a büntetés éve után Apollón egyesül a Nappal; és ha a szép meg a jó találkozik, akkor a Nap sugaraiban melegség van, s talán némi biztatás.

BRETTER GYÖRGY